

บทวิเคราะห์เจาะลึก...เหตุใดสุนทรภู่จินตกรวีเอก...จึงเป็น "บรมครูกลอนแปด"

นำเสนอเมื่อ : 25 มิ.ย. 2552

[26 มิ.ย.นี้ครบรอบ 223 ปี สุนทรภู่ จินตกรวีเอกบรมครูกลอนแปด](#)

ในโอกาสวันที่ 26 มิถุนายน 2552 เป็นวันครบรอบ 223 ปีเกิดของท่านสุนทรภู่ กวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นของไทย และถือว่าเป็น “วันสุนทรภู่” ได้เวียนมาบรรจบครบรอบอีกครั้ง จึงขอนำลักษณะพิเศษของคำกลอนของท่านจากหนังสือ ชีวิตประวัติพระสุนทรโวหาร (ภู่ เรือหงส์) ของนายเทพ สุนทรศารทูล ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม ที่ได้ศึกษาค้นคว้าประวัติของท่านสุนทรภู่มานาน มาเสนอให้ท่านผู้อ่าน และผู้ที่สนใจบทกวีได้ทราบาว เหตุใดกวีนิพนธ์ โดยเฉพาะกลอนแปดของสุนทรภู่จึงมีความโดดเด่น และเป็นที่ยังใจแก่ผู้อ่านตลอดมา แม้วเวลาจะล่วงเลยมากกว่าสองร้อยปีก็ตาม แต่แนวทางที่ท่านเขียนไว้ ก็ยังเป็นแบบอย่างแก่กวีรุ่นหลังมาจนทุกวันนี้ และท่านยังเป็น “บรมครูกลอนแปด” ที่ยังหาผู้เทียบเคียงได้ยากจนแม้ปัจจุบัน

จากการศึกษาของนายเทพ สุนทรศารทูล ได้กล่าวว่า ลักษณะเด่นเป็นพิเศษ ของคำกลอนของสุนทรภู่ ที่ทำให้กวีนิพนธ์ของท่าน ต่างจากกวีท่านอื่นๆ มีอยู่ด้วยกัน 12 ประการ คือ

1. หลังไหล
2. ไวสง่า
3. ภาษาตลาด
4. สัมผัสพรว
5. กลาวความหลัง
6. พังแจ่มแจ่ม
7. แสดงอุปไมย
8. โชค้ายตาย
9. ระบายอารมณ์
10. คำคมสุภาพ
11. แนวคิดของกวี
12. ลีลาการเดินกลอน

1. หลังไหล จะเห็นได้ว่า คำกลอนของท่านสุนทรภู่ จะมีลักษณะหลังไหลเหมือนสายน้ำไหล ไม่ติดขัด ไม่สะดุด ไม่หยุดชะงัก ไม่ขาดสาย ไม่มีลักษณะกลอนพาไปหรือพยายามพาดลอนไปอย่างฝืนๆ เหมือนกวีที่ไม่ชำนาญ แต่ท่านจะแต่งตรงพุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายให้เข้าใจความได้อย่างชัดเจน เช่น

“แล้วสอนวออย่าไว้ใจมนุษย์ มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด ถึงเงาวลียพันเกี่ยวที่เลี้ยวลด ก็ไม่คิดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน”

2. ไวสง่า ท่านจะแต่งกลอนอย่างโอ้อา ภูมิฐาน แบบครูกลอนครุฑก็ ไม่ไหวครุ ไม่มีการออกตัว ไม่เคยถ่อมตัว มักขึ้นต้นคำกลอนอย่างโอ้อวด เช่น

“แต่ปางหลังดูวังพระศาสนา เป็นปฐมสมมุตินิยายมา ด้วยปัญญาประวิงทั้งหญิงชาย ฉันทือภูริเรื่องประจักษ์แจ้ง จักสำแดงความประดิลลิตถวายเป็นตามสตรีเริ่มเรื่องนิยาย ไหเพริศพรายพิริ่งเพราะเสนาะกลอน”

3. ภาษาตลาด ภาษาในกลอนของท่านจะใช้ภาษาตลาด หรือภาษาที่ชาวบ้านใช้พูดกันอยู่ ไม่ใช่ภาษาสูงหรือภาษาราชการ ทำให้ฟังเข้าใจง่าย

แต่มีใช้เป็นภาษาที่หายาก เช่น

“มუნใครรักมิ่งมิ่งซังดูบ ใหรอบคอบคิดอ่านนะหลานหนา รูลิ่งไคโมสุริวิชา รุริษชาติวอดเป็นยอดดี” หรือ

“ยกกระบัตรคิดชอบทุกเขาเย็น เมียที่เป็นทานผู้หญิงนึ่งปลาร”

คำว่า “คัดชอบ” หมายถึง “อืด” ที่แปลว่า คัดคนยอ ไดแก่การยกยอที่ดักจริตมดคล่อง และ “ซอ้น” คือ ใช้ตะแกรงซอ้นกึ่งคำว่า คัดซอ้นจึงหมายถึง ยกยอซอ้นกึ่งซึ่งเป็นภาษาชาวบ้าน และเมียดที่เป็นทานผู้หญิง ก็หมายถึง เมียดหญิงกบกระบู้รเมืองแกลง ที่ยังไม่ซอ้นหญิง และยังไม่ได้เป็นทานผู้หญิง แต่ชาวบ้านชาวเมืองมักจะเรียกยกยอซอ้นแทน ท่านจึงนำมาเรียกบางว่า “เมียดที่เป็นทานผู้หญิง” นึ่งปลาร

4. สัมผัสพรว ลักษณะคำกลอนของท่าน จะมีทั้งสัมผัสนอก สัมผัสใน สัมผัสอักษร สัมผัสสระหรือสัมผัสเสียง สัมผัสชาย สัมผัสขวา เพรวพรวเต็มไปหมด บางครั้งท่านถือเสียงเป็นสำคัญ จนทำให้บางคนเห็นว่า กลอนของท่านความอ่อนไปก็มี เช่น

“อันความคิดวิทยาเหมือนอาวุธ ประเสริฐสุดซอ้นใส่ไว้ในฝัก สงวนคมสมนึกใครอีกอีก จึ่งคอยซึกซอ้นพันไหบรลย”

5. กลาวความหลัง เนื่องจากท่านเป็นคนมีความรัก ความหลังฝังใจ ฟูไฟอดไม่ได้ที่จะกล่าวพาดพิง ถึงความรักความหลังของตนในการแต่งกลอนทุกเรื่อง แม้แต่สุภาพที่นางจะมีแต่คำสอนลวงๆ ท่านก็ยังอดแหวะเวียนกลาวถึงความหลังจนได้ เช่น

“อันหม่อมฉันที่คิดและที่ซิว ถึงลับตัวแต่ชื่อเขาเลื่อนวา เป็นอาลักษณ์นักเลงท่าเพลงยาว เขมรลาวลือเลื่องถึงเมืองละคร”

6. พังแจ่มแจ่ม คำกลอนของท่านจะแจ่มแจ่ม กระตลัด ชัดเจน ไม่พร่ามัว และพิถีพิถันในการเลือกใช้ถ้อยคำ เพราะท่านเป็นกวีที่รุ่มรวยคำ

จึงเลือกใช้คำได้อย่างเหมาะสม เช่น

“ถึงคล่องนามสามสิบสองคดคั่ง ขวากวงเวียนซ้ามาฝ่ายขวา ไทหน้อยค้อยนับโนนนาว่า แดหนึ่งมาวณสามสิบสองคด

อันคดอื่นหมื่นคดกำหนดแน เวนเสียแต่ใจมนุษย์สุดกำหนด ถึงเงาวลียพันเกี่ยวที่เลี้ยวลด ก็ไม่คิดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน”

7. แสดงอุปไมย ซึ่งท่านจะถนัดมากในเชิงอุปไมยโวหาร โดยกล่าวคำนี้ขึ้นเป็นหลักฐานก่อนแล้วยกเอาสิ่งอื่นมาเปรียบเทียบ ทำให้คำกล่าวมีน้ำหนัก และมองเห็นภาพได้ชัดเจนหรือเห็นเป็นเหตุเป็นผล มีใช้แบบอุปมาโวหาร อันหมายถึง ยกเอาสิ่งนี้ไปเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น ซึ่งการแต่งอุปไมยโวหารจะแต่งโดยยากกว่าแต่ท่านสุนทรภู่ก็เก่งมากจะ ยก อุปมาให้เห็นถึงภูมิของสถานที่อย่างกว้างขวาง เช่น

“ประเพณี่ตั้งไทรหลังหัก มันก็มกทำรายเมื่อภายหลัง จะเขใหญ่ไปถึงน้ำมีกำลัง อันเสื่อซิงเขาดึงตั้งก็คงราย อันแม่ทัพจับได้แล้วไม่ฆ่า ต่อภายหลังจะใหญ่ขึ้นใจหาย

ต้องสู้รบจับใหม่คนไหนตาย จะทำภายหลังยกสู้ปากครัน”

8. โชค้ายตาย ท่านสุนทรภู่ จะนำโชค้ายตายลงท้ายกลอน และใช้ได้อย่างไม่ติดขัด แสดงให้เห็นถึงความเป็นกวีที่ยอดเยี่ยม หากเทียบไม่ได้ เพราะแต่งยาก ซึ่งกวีมักจะเอาดูฝึกปฏิบัตินครจากใช้คำตายนี้แหละ เช่น

“ซึ่งอุรังนี้ฟ้าเจามาไว หวังจะไคสนทวนวิสาสะ ไทหน้อยค้อยคดคั่งเรื่องระ แลวกี่จะรักกันจนวันตาย”

9. ระบายอารมณ์ คำกลอนของสุนทรภู่จะชอบอวดด้วยอารมณ์เคลิบเคลิ้ม ทำให้มีชีวิตชีวา เข้าถึงใจคน และกินใจ เพราะระบายอารมณ์อันแท้จริงออกมา ไม่เสแสร้งแกล้งว่า จนดูตัดจริต และซึ้งซาบเปรมเปรย ซึ่งคำกลอนของท่านมักจะเปี่ยมอารมณ์ รัก อารมณ์แค้น อารมณ์เสแสร้ง อารมณ์น้อยใจในโชคชะตาของตนเอง เช่น

“นิจจาเอ๋ยกายเรากี่เท่านี้ ไม่มีที่พิศราจะอาศัย ลอนหนาวเหน็บเจ็บแสบคับแค้นใจ เหมือนนกไร้รังเรออยู่เอกา”

10. คำคมสุภาพ กวีนิพนธ์ของสุนทรภู่ มักจะสอดแทรกสุภาษิตคำคมอยู่เสมอ ทำให้ท่านได้ยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์ เพราะคำสุภาษิตที่ยกมามีทั้งกินใจคน เพราะท่านช่างสังเกตความเป็นจริงของชีวิต แล้วนำมาผูกเป็นถ้อยคำขึ้นอย่างกระตลัด สอดคล้องทั้งถ้อยคำสำนวน และมีความไพเราะ เช่น

“เขายอมเปรียบเทียบความเมื่อยามรัก แต่หน้าผกตมขมขมว่าหวาน ครันจิตจางทางเห็นไปเนิ่นนาน แต่น้ำตาลก็ว่าเปรี้ยวไม่เหลือยวแล”

11. แนวคิดของกวี แนวคิดของกวีมักเกิดจากประสบการณ์ชีวิต การศึกษาสังคม และชุดชีวิตของกวีนั้นๆ

ซึ่งท่านสุนทรภู่เองก็มีแนวคิดในเรื่องความไม่แน่นอน ความไม่เชื่อตรงของมนุษย์ และวาทะของมนุษย์นั้นก่อให้เกิดคุณหรือโทษได้ เช่น

“ถึงบางพูดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักสรรถอยอรอยู่จิต แมพูดชั่วตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพูดจา”

12. ลีลาการเดินกลอน โดยทั่วไปคำกลอนจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกความรู้สึกนึกคิดของกวีที่เป็นความอหังการ มั่งการ (ความทะนงตน / ความถือดีว่าเป็นของตน) ซึ่งกวีบางคนอาจจะรู้สึกว่าเป็นสิ่งต่ำต้อย ไม่ค่อยยกย่องอะไรนัก ยิ่งไม่มันใจในตัวเอง จึงต้องมีการไหวศรั หรือแต่งกลอนตามแบบครู เดินกลอนไปตามแบบแผน มีการถ่อมตน ยึดเอาครูอาจารย์เป็นที่พึ่ง แต่ท่านสุนทรภู่กลับมีความอหังการ มั่งการในทางบทกลอน จึงว่ากลอนอย่างโอ้อวด ไวสง่า ภาควิมิ เชื่อมมันในตนเองอย่างเต็มที่ แต่งกลอนฉาดฉาน เดินกลอนอย่างสง่า เช่น

“สุนทรทำคำประดิลลิตนี้มิตรฝัน พังพบเห็นเป็นวิปัติมหัศจรรย์ จึงจตุวันเวลาด้วยอาวรณ์

แดงไวเหมือนเดือนใจจะโหด ไทนิมิตรเมื่อภวังควิสังหรณ์

เดือนแปดจันทร์ทิวาเวลายอนัน เจริญพรภาวนาตามบาลี”

จะเห็นว่า ไม่มีใครเดินกลอนอย่างสง่าเหมือนสุนทรภู่ อีกทั้งมักจะแสดงความวิประจบไว้อย่างแผ่แผ่ ไม่อ้อมค้อม เช่น

“ถึงสามโคกโคกถวิลถึงปีนเกล้า พระพุทธเจ้าหลวงป้ารุงซึ่งกรุงศรี ประทานนามสามโคกเป็นเมืองตรี ชื่อปทุมธานีเพราะมีบัว....”

ทั้งหมดนี้ คงจะทำให้เราได้เห็นความพิเศษ ที่ทำให้ท่านสุนทรภู่ ได้รับการกล่าวขานด้วยนามต่างๆ เช่น รัตนกวีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กวีเอกของไทย และบรมครูกลอนตลาดแห่งกรุงสยาม เป็นต้น อันล้วนเป็นการยกย่อง ในความสามารถของท่าน ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของเราชาวไทยที่มีกวี ที่ไม่ยอมไปกวาศาติใดในโลก

ขอขอบคุณข้อมูลข่าว : อมรรัตน์ เทพกำปนาท กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม